

Bevolkingstrends

Invloed van binnenlandse verhuizingen op de regionale spreiding van vergrijzing, 1995-2015

2016 | 05

Niels Kooiman

Inhoud

1. Inleiding 3

2. Achtergrond 5

- 2.1 Veranderende geografie van vergrijzing 5
- 2.2 Regionale verschillen in vruchtbaarheid en geboorten 7
- 2.3 Theoretische achtergrond van binnenlandse verhuizingen 10

3. Data en methode 11

4. Uitkomsten 12

- 4.1 Interregionale mobiliteit van jongvolwassenen stijgt 12
- 4.2 Jonge vrouwen domineren interregionale migratie 14
- 4.3 Binnenlands migratiepatroon: trek naar stedelijke regio's steeds omvangrijker 15
- 4.4 Perifere regio's: meer jongeren trekken naar de steden en minder dertigers keren terug 18
- 4.5 Grootstedelijke regio's: meer jongeren komen en vertrekkers blijven vaker in Randstad 21

5. Conclusie 23

Literatuur 23

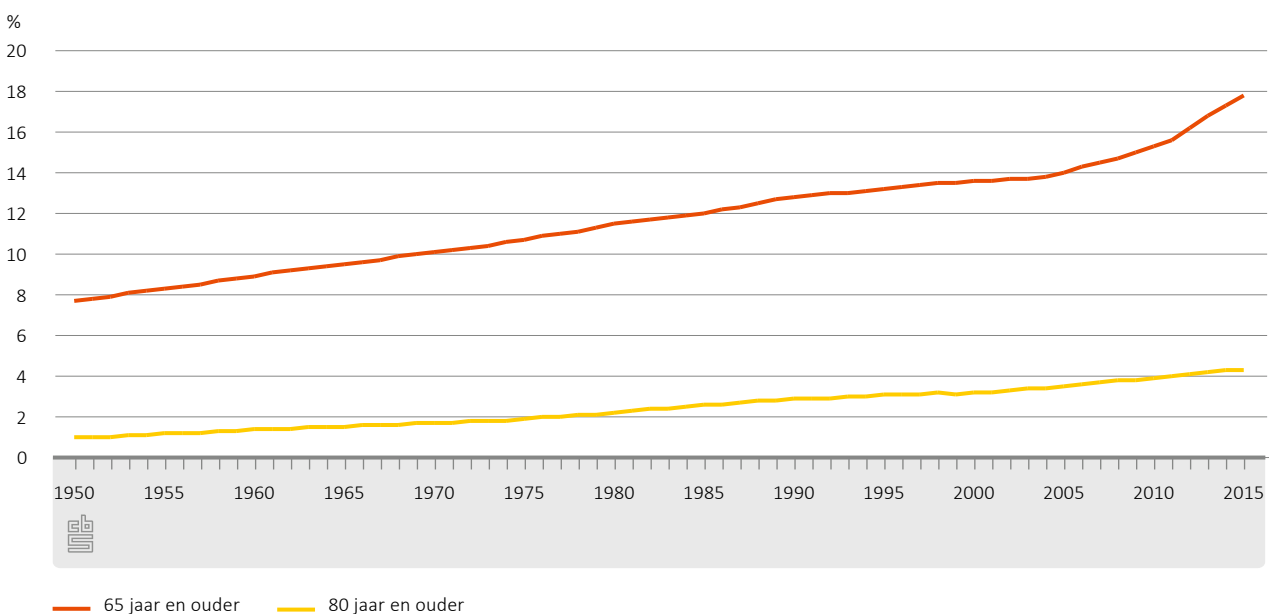
Vanaf halverwege de jaren 2000 is Nederland in versneld tempo vergrijsd. In vergelijking met andere Europese landen is de Nederlandse bevolking nog relatief jong, maar dit is aan het veranderen door de omvangrijke babyboomgeneratie die ouder wordt en de leeftijd van 65 jaar bereikt. Tussen de diverse regio's in Nederland bestaan aanzienlijke verschillen in het aandeel 65-plussers en 80-plussers onder de bevolking. Bovendien is de geografie van de vergrijzing in korte tijd veranderd. Zo waren de grootstedelijke gebieden twintig jaar geleden nog gemiddeld vergrijsd, terwijl ze nu een relatief jonge bevolking hebben. De regio's aan de randen van Nederland zijn in dezelfde periode bovengemiddeld snel vergrijsd. Een belangrijke kracht achter deze ontwikkelingen is het patroon van binnenlandse verhuizingen. Jongvolwassenen verhuizen steeds vaker over regiogrenzen heen en zijn vooral gericht op de Randstad en op regio's met universiteiten. Dit houdt deze regio's relatief jong.

1. Inleiding

De Nederlandse bevolking vergrijsd, maar er bestaan aanzienlijke verschillen tussen regio's in het percentage 65-plussers. Bovendien is de geografie van de vergrijzing in Nederland in de afgelopen twee decennia veranderd. Verhuisbewegingen tussen regio's spelen hierin een belangrijke rol omdat vooral jongvolwassenen over regiogrenzen verhuizen. Dit artikel beschrijft de ruimtelijke variatie in vergrijzing van de bevolking en legt de relatie met ontwikkelingen in interregionale verhuizingen van verschillende leeftijdsgroepen.

Op 1 januari 2015 telde Nederland iets meer dan 3 miljoen inwoners van 65 jaar of ouder. Daarmee maakten 65-plussers bijna 18 procent uit van de totale bevolking. Het aandeel 65-plussers onder de bevolking is gestaag toegenomen in de afgelopen decennia. In de jaren

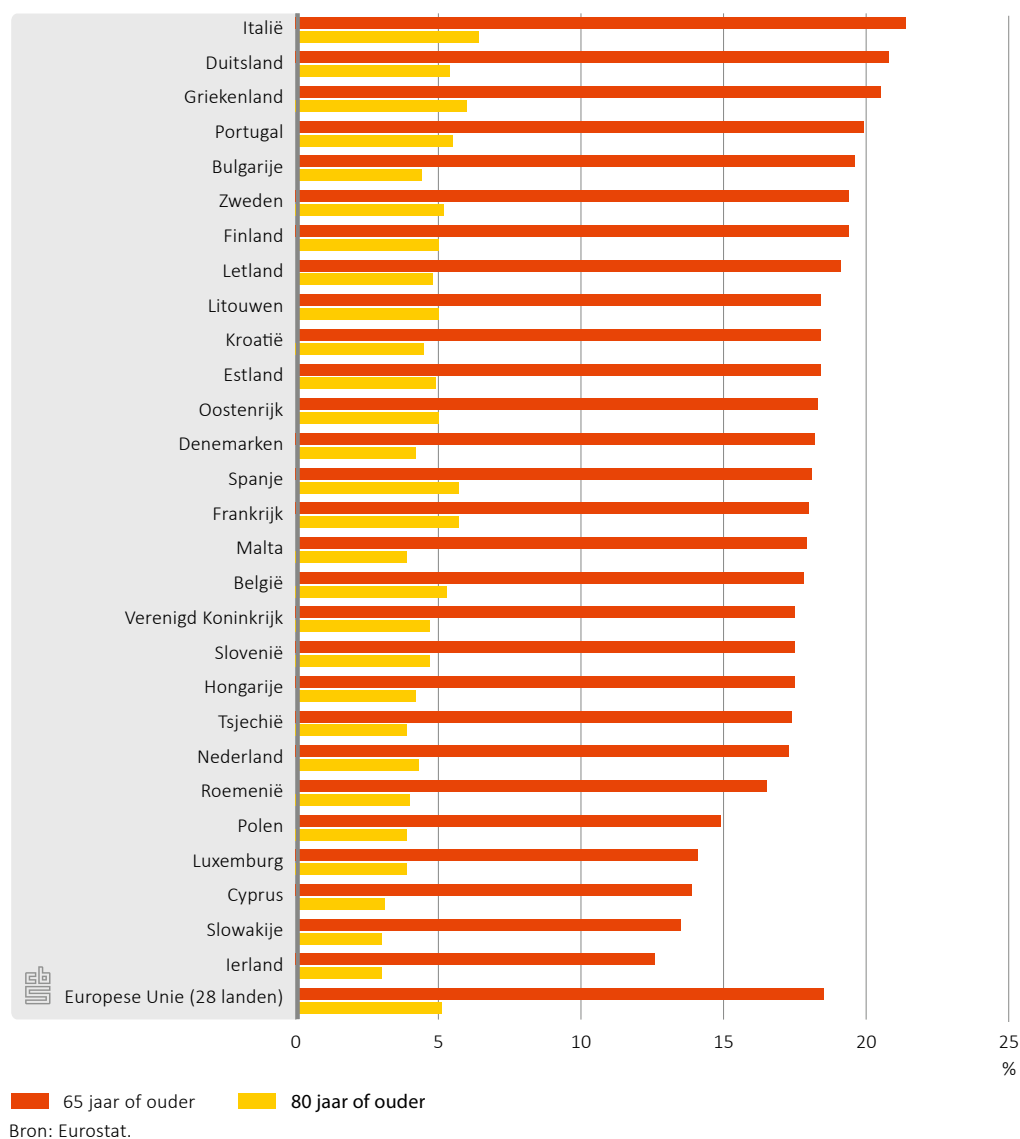
1.1 Percentage 65-plussers en 80-plussers in de bevolking

vijftig van de vorige eeuw was nog slechts 8 procent van de bevolking 65 jaar of ouder. De toename van het aandeel 65-plussers heeft zich vooral na 2011 versneld doorgezet. In dat jaar bereikten de eersten van de omvangrijke naoorlogse geboortegolf de leeftijd van 65 jaar. Ook in de komende jaren zullen grote geboortecohorten de leeftijd van 65 bereiken en zal de toename van het percentage 65-plussers in relatief hoog tempo doorgaan. Naar verwachting telt Nederland op het hoogtepunt van de vergrijzing, rond 2040, ongeveer 4,8 miljoen 65-plussers. Zij vertegenwoordigen dan 26 procent van de totale bevolking. Na die tijd zal de sterfte onder deze grote geboortecohorten toenemen en de vergrijzing weer wat afnemen (Van Duin en Stoeldraijer, 2014). Het aandeel 80-plussers, ook wel aangeduid als de dubbele vergrijzing, neemt eveneens geleidelijk toe. In 2015 was bijna 4,5 procent van de Nederlandse bevolking 80 jaar of ouder.

De vergrijzing van de bevolking speelt ook in andere Europese landen. De belangrijkste reden hiervoor is de sterk gedaalde vruchtbaarheid in alle 28 landen van de huidige Europese

1.2 Percentage 65-plussers en 80-plussers in bevolking van landen van de Europese Unie, 1 januari 2014

Unie. De aanzienlijke verschillen tussen Europese landen in de mate van vergrijzing van de bevolking zijn vooral het gevolg van variatie in historische geboortecijfers en in mindere mate van migratie (Garssen, 2011). In 2014 was 18,5 procent van de bevolking van de 28 landen van de Europese Unie 65 jaar of ouder. Nederland was toen wat minder vergrijsd dan het EU-gemiddelde: op 1 januari 2014 was iets meer dan 17 procent van de Nederlandse bevolking 65 jaar of ouder. Italië had met 21 procent de meest vergrijsde bevolking. Ierland had naar verhouding de minste 65-plussers (13 procent). Er bestaat geen duidelijk geografisch patroon in de mate van vergrijzing binnen Europa. Veel Zuid-Europese landen behoren tot de meest vergrijsde naties, maar ook Duitsland, Scandinavische landen en enkele Oost-Europese landen zijn sterk vergrijsd.

De mate van vergrijzing in Nederland is vergeleken met andere Europese landen dus nog laag, maar dit is aan het veranderen. Nederland behoort binnen de Europese Unie tot de landen waar de vergrijzing gedurende de afgelopen tien jaar het sterkst is toegenomen, sterker bijvoorbeeld dan in Italië en Duitsland (Eurostat, 2015).

Net als tussen Europese landen bestaat ook binnen Nederland aanzienlijke regionale variatie in de mate van vergrijzing. In dit artikel worden deze verschillen tussen regio's in kaart gebracht en wordt beschreven hoe de geografie van de vergrijzing tussen 1995 en 2015 is veranderd. Hier spelen verschillende oorzaken mee. De leeftijdsopbouw van een (regionale) bevolking verandert als gevolg van ontwikkelingen in de vruchtbaarheid en de levensverwachting en door leeftijdsspecifieke vestiging en vertrek van inwoners. Bij vestiging en vertrek kan het zowel gaan om binnenlandse verhuizingen als om buitenlandse migratie. Bij de verklaring van de regionale variatie van de vergrijzing in Nederland wordt in dit artikel ingegaan op de rol van binnenlandse verhuispatronen van diverse leeftijdsgroepen. Op welke leeftijd is de ruimtelijke mobiliteit het grootst en in hoeverre is dit in de afgelopen twintig jaar veranderd? En hoe zien de interregionale verhuispatronen van de verschillende leeftijdsgroepen er in Nederland uit?

Paragraaf 2 begint met een beschrijving van hoe de geografie van de vergrijzing in Nederland tussen 1995 en 2015 is veranderd. Daarna wordt kort ingegaan op regionale verschillen in vruchtbaarheid en het aantal geboorten per duizend inwoners, omdat de variatie in ontwikkeling van geboortecijfers de belangrijkste kracht is achter de huidige verschillen in vergrijzing tussen Europese landen. De rol van buitenlandse migratie en regionale variatie in de levensverwachting wordt buiten beschouwing gelaten. Paragraaf 2 sluit af met een beschrijving van de theoretische achtergrond van interregionale verhuizingen en eerder onderzoek in binnen- en buitenland. In paragraaf 3 wordt de gebruikte methode beschreven. Paragraaf 4 toont achtereenvolgens de interregionale verhuiskansen naar leeftijd in de periode 1995–2014 en de ruimtelijke patronen. Het artikel sluit af met een conclusie.

2. Achtergrond

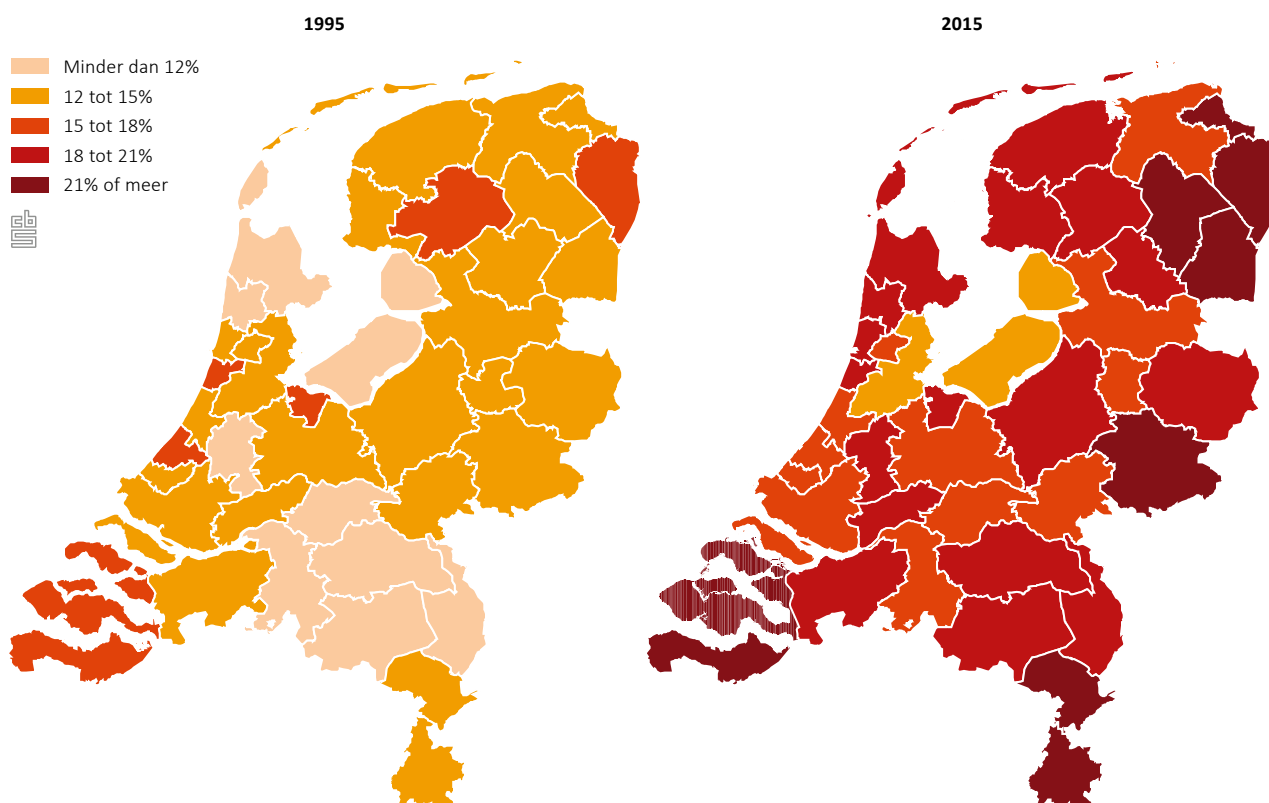
2.1 Veranderende geografie van vergrijzing

De regionale spreiding van de vergrijzing in Nederland is tussen 1995 en 2015 veranderd. In het algemeen zijn de regio's aan de randen van Nederland bovengemiddeld snel vergrijsd

in deze periode. Door de vergrijzing van de bevolking is de natuurlijke aanwas in veel van deze regio's negatief geworden: meer sterfgevallen dan geboorten. Dit draagt bij aan de bevolkingskrimp.

De regio met naar verhouding de meeste 65-plussers was op 1 januari 2015 Zeeuws-Vlaanderen (24 procent). Ook in de rest van Zeeland is een flink deel van de bevolking ouder dan 65 jaar (21 procent). Daarnaast is in het noorden en oosten van de provincie Groningen, in Drenthe en de Achterhoek en in grote delen van Limburg 20 tot 23 procent van de bevolking ouder dan 65 jaar. Al deze regio's waren in 1995 ook al wat sterker vergrijsd dan gemiddeld in Nederland, maar het verschil met de rest van Nederland is flink toegenomen. Zuid-Limburg bijvoorbeeld was in 1995 nog slechts 1 procentpunt sterker vergrijsd dan het Nederlands gemiddelde; inmiddels ligt het aandeel 65-plussers ruim 4 procentpunten boven dat in Nederland als geheel. De ontwikkeling van bovengemiddelde vergrijzing van de bevolking heeft zich in alle bovengenoemde regio's voorgedaan en in vrijwel alle regio's buiten de Randstad. In de regio's Noord-Limburg en Midden-Limburg, maar ook in de Kop van Noord-Holland lag het aandeel 65-plussers in 1995 nog onder het landelijke gemiddelde, maar inmiddels zijn deze regio's ook bovengemiddeld vergrijsd.

2.1.1 Percentage 65-plussers in de bevolking per COROP-gebied, 1 januari

Een tegenovergestelde ontwikkeling deed zich voor binnen de Randstad en in enkele stedelijke gebieden erbuiten. Het aandeel 65-plussers lag in 1995 in Groot-Amsterdam nog op het landelijke gemiddelde. Groot-Rijnmond was iets bovengemiddeld vergrijsd en in de agglomeratie 's Gravenhage lag het aandeel 65-plussers zelfs meer dan 3 procentpunten

boven het landelijke gemiddelde. Inmiddels zijn deze drie grootstedelijke regio's aanmerkelijk minder sterk vergrijsd dan gemiddeld in Nederland. In de agglomeratie 's Gravenhage is de bevolking zelfs wat minder vergrijsd dan twintig jaar geleden, als enige van de 40 COROP-regio's. Groot-Amsterdam is in 2015 de op een na jongste regio en heeft naar verhouding bijna 4 procentpunten minder 65-plussers dan gemiddeld in Nederland. In Groot-Amsterdam is 14 procent van de bevolking 65 jaar of ouder, in de provincie Utrecht, de agglomeratie 's Gravenhage en Delft en Westland bijna 16 procent en in Groot-Rijnmond en de agglomeratie Leiden en Bollenstreek ruim 17 procent. Buiten de Randstad hebben de regio van en rond de studentenstad Groningen en de regio Noord-Overijssel met de stad Zwolle een relatief jonge bevolking.

Niet alleen in de grootstedelijke regio's zelf is het aandeel 65-plussers slechts enigszins toegenomen. Dit geldt ook voor twee andere regio's uit de noordelijke vleugel van de Randstad, die in 1995 nog tot de meest vergrijsde van Nederland behoorden. Zo had de agglomeratie Haarlem twintig jaar geleden het grootste aandeel 65-plussers (18 procent) en was de regio van het Gooi en de Vechtstreek destijds na Haarlem en Zeeuws-Vlaanderen het sterkst vergrijsd (17 procent). In deze twee regio's is het aandeel 65-plussers in de afgelopen twintig jaar slechts licht toegenomen, waardoor beide regio's niet meer tot de sterkst vergrijsde gebieden van Nederland behoren.

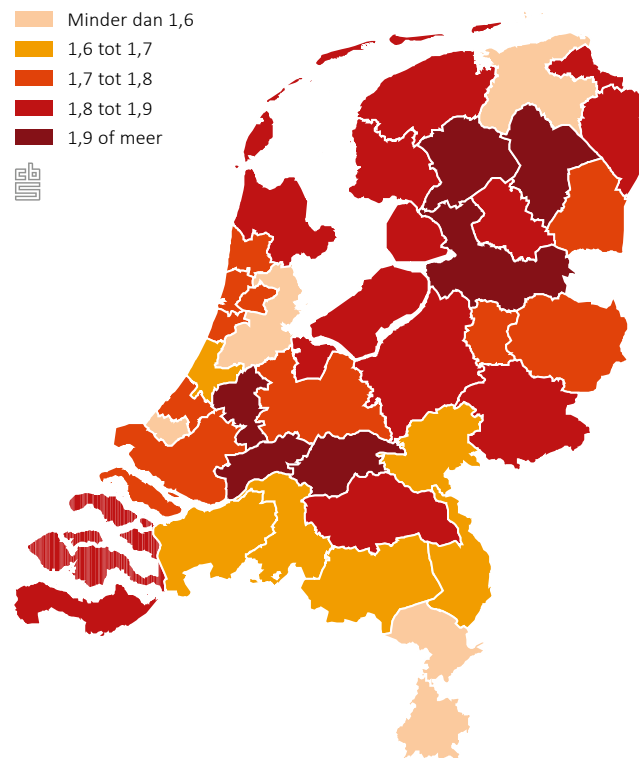
De minst vergrijsde regio was en is Flevoland, waar momenteel slechts 12 procent van de bevolking 65 jaar of ouder is. Flevoland heeft een relatief jonge bevolking omdat een belangrijk deel van deze polder pas in de tweede helft van de vorige eeuw bebouwd en bewoond werd. De meeste huishoudens die zich destijds in Flevoland vestigden, waren jonge gezinnen met kinderen en veel van deze eerste bewoners zijn momenteel nog geen 65 jaar.

2.2 Regionale verschillen in vruchtbaarheid en geboorten

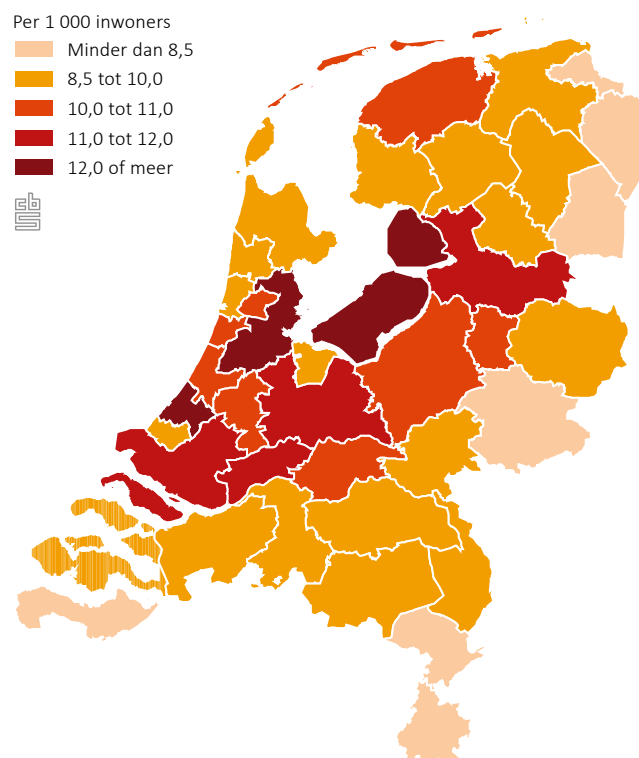
Het aantal kinderen dat jaarlijks in een regio wordt geboren hangt af van het aantal vrouwen in de vruchtbare leeftijd en het gemiddelde aantal kinderen dat deze vrouwen krijgen. De ruimtelijke variatie in het gemiddelde kindertal per vrouw bleef tussen 1995 en 2015 betrekkelijk stabiel. Regio's waar het gemiddelde kindertal per vrouw in 1995 hoog was, hebben nu vaak ook een hoge vruchtbaarheid en hetzelfde geldt voor regio's met een lagere vruchtbaarheid. In het algemeen is de vruchtbaarheid in Nederland het hoogst op de lijn die diagonaal loopt van Zeeland in het zuidwesten via het Rivierengebied, de Veluwe, Flevoland en Overijssel tot Friesland en het noorden van Drenthe. Binnen deze overwegend landelijke zone valt ook de zogenoemde Bijbelgordel, een strook gemeenten waar betrekkelijk veel bevindelijk gereformeerden wonen. De vruchtbaarheid is relatief laag in de meer verstedelijkte regio's en in Brabant en Limburg.

In 2014 was het gemiddelde kindertal per vrouw op het niveau van COROP-gebieden het hoogst in Zuidoost-Friesland (gemiddeld bijna twee kinderen per vrouw), terwijl dat in 1995 nog Flevoland was. Vrouwen in Zuid-Limburg kregen in 2014 gemiddeld de minste kinderen (1,4).

2.2.1 Gemiddeld kindertal per vrouw per COROP-gebied, 2014

2.2.2 Aantal levendgeborenen per COROP-gebied, 2014

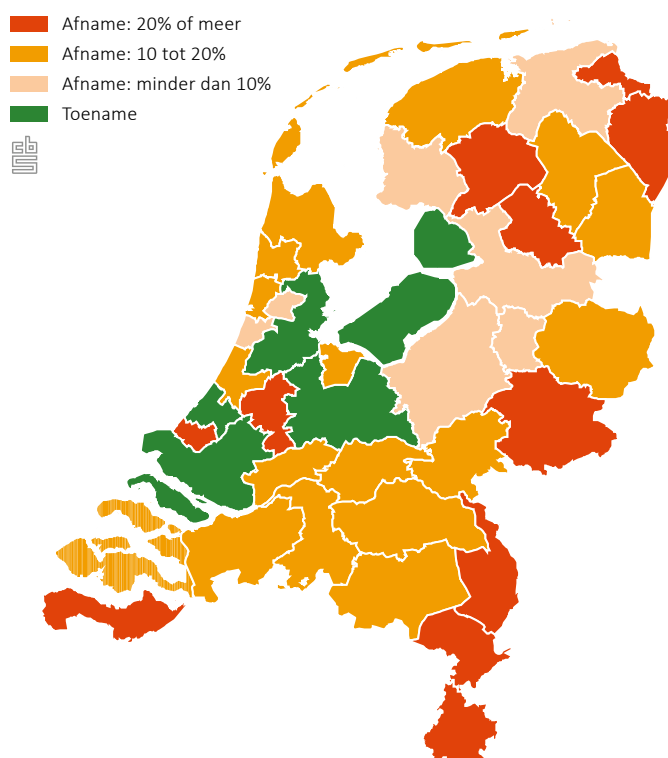

Doordat regio's onderling verschillen in de leeftijdsopbouw van de bevolking vertaalt een hoog gestandaardiseerd vruchtbaarheidscijfer zich niet automatisch in een groot aantal geboorten. In de stedelijke regio's is de vruchtbaarheid relatief laag, maar desondanks is het aantal geboorten per duizend mensen in de bevolking er hoog. Gerelateerd aan het inwonertal hadden de agglomeratie 's Gravenhage, Flevoland en Groot-Amsterdam de meeste geboorten in 2014. Het ging hier om meer dan 12 geboren kinderen per duizend mensen in de bevolking. Ook in Utrecht en Groot-Rijnmond werden gezien het inwonertal veel kinderen geboren. Dit grote aantal geboorten ondanks de lage vruchtbaarheid is het gevolg van het grote aandeel vrouwen in de vruchtbare leeftijd onder de bevolking in deze regio's. In Zuid-Limburg was het aantal geboorten het laagst: hier werden in 2014 slechts iets meer dan 7 kinderen geboren per duizend mensen in de bevolking. Ondanks de betrekkelijk hoge vruchtbaarheid in Zeeuws-Vlaanderen en de Achterhoek en Noord-Drenthe bleef het aantal geboorten per duizend inwoners ook daar laag omdat een relatief klein deel van de bevolking in die regio's bestaat uit vrouwen in de vruchtbare leeftijd.

Voor de langetermijnontwikkeling van de mate van vergrijzing in een regio is niet zo zeer het niveau van het aantal geboorten van belang, als wel de ontwikkeling van dit aantal door de tijd. In regio's waar jaarlijks meer baby's worden geboren dan in het jaar ervoor zal de vergrijzing afnemen, terwijl in regio's waar ieder jaar minder kinderen worden geboren het aandeel ouderen onder de bevolking op den duur zal toenemen. Daarom is het interessant te bekijken hoe de geboortecijfers van de verschillende Nederlandse regio's zich hebben ontwikkeld in de afgelopen twintig jaar.

In Nederland als geheel werden in 2014 ruim 175 duizend baby's geboren, 8 procent minder dan in 1995. Deze daling van het aantal geboorten vond niet in heel Nederland plaats. In vijf van de veertig COROP-regio's nam het aantal geboorten juist toe. Dit zijn Flevoland en de

2.2.3 Mutatie in het aantal geboorten per COROP-gebied, 1995-2014

regio's van de vier grote steden. Vooral in de agglomeratie 's Gravenhage (+28%) en Flevoland (+19%) steeg het aantal baby's spectaculair. In veel regio's buiten de Randstad en vooral die aan de randen van Nederland is het aantal geboorten juist met meer dan 20 procent teruggelopen in de afgelopen twintig jaar. In Delfzijl en omgeving en Zuid-Limburg liep het aantal geboorten zelfs met meer dan 30 procent terug.

Het geringe aantal geboorten aan de randen van het land in vergelijking met de Randstad en de zone daaromheen maakt de verschillen in de bevolkingsopbouw naar leeftijd groter. De vergrijzing zal daardoor versterkt doorzetten aan de randen van Nederland, terwijl de nieuwe aanwas in de Randstad het vergrijzingsproces juist afremt. De grotere aandelen vrouwen in de vruchtbare leeftijd onder de bevolking in de minder vergrijzde regio's kunnen het gevolg zijn van selectieve vestiging en vertrek. Het vervolg gaat in op de patronen en omvang van de binnenlandse migratie in de periode 1995–2015.

2.3 Theoretische achtergrond van binnenlandse verhuizingen

De leeftijdsopbouw van regionale bevolkingen kan door binnenlandse verhuizingen veranderen. In vrijwel alle landen worden verhuisstromen, en vooral die over langere afstand, gedomineerd door jongvolwassenen (Boyle et al., 1998; Dennett en Stillwell, 2010). Dit geldt ook voor Nederland (Latten en Kooiman, 2011). Door dit selectieve karakter van de groep verhuizers hebben aanhoudende verhuispatronen gevolgen voor de leeftijdsopbouw van lokale en regionale bevolkingen. In regio's die veel (jonge) mensen aantrekken wordt het proces van vergrijzing afgeremd. Direct, omdat het aantal jongeren toeneemt ten opzichte van het aantal ouderen. Maar ook indirect, omdat de nieuwkomers veelal nog in of voor de gezinsvormende levensfase zitten, waardoor het geboortecijfer stijgt. In regio's die structureel kampen met een vertrekoverschot kan het vergrijzingsproces daardoor worden versneld.

Ruimtelijke mobiliteit kan door de jaren heen veranderen. Dit geldt voor de richting van de dominante verhuisstromen, maar ook voor de intensiteit van binnenlandse migratie. In de Verenigde Staten is vanaf de jaren '70 van de vorige eeuw een daling van de migratie tussen 'states' en tussen 'counties' waargenomen, tot nieuwe laagterecords in de laatste jaren. Deze daling bleek slechts gedeeltelijk te kunnen worden verklaard door verslechterde economische omstandigheden en demografische veranderingen in de bevolkingsopbouw zoals vergrijzing. Voor zeker 20 procent zou de daling moeten worden toegeschreven aan een toegenomen 'rootedness', ofwel gebondenheid aan een bepaalde streek, onder alle leeftijdsgroepen (Cooke, 2011).

In Nederland zijn veranderingen in de binnenlandse migratie gedurende de jaren '70 (sterke daling) en '80 (lichte stijging) door Mulder (1993) geanalyseerd. Zij laat zien dat deze dynamiek in binnenlandse migratie alleen begrepen kan worden door naar specifieke typen verhuisbewegingen te kijken. Niet binnenlandse migratie als zodanig ondergaat een verandering, maar die met een specifiek migratiemotief. Een verhuizing is immers geen doel op zich, maar een middel om andere doelen te verwezenlijken. Dat kunnen doelen in verschillende domeinen van de levensloop zijn: de demografische (uit huis gaan, gaan samenwonen, scheiden, kinderen krijgen), de wooncarrière (het kopen van een huis, naar een ander type woning), of de opleidings-/arbeidscarrière (gaan studeren, een nieuwe (eerste, betere) baan).

De meeste motieven hangen samen met een bepaald type verhuizing. Zo vinden verhuizingen om (sociaal-)demografische redenen of om woonredenen vaak binnen de dagelijkse leefomgeving plaats. Deze verhuizingen worden residentiële mobiliteit genoemd. Mensen die over langere afstand verhuizen, doen dit daarentegen vooral vanwege carrière- of studiemotieven (Boyle et al., 1998; Das en De Feijter, 2009; Fielding, 2012). Bij verhuizingen binnen Nederland gaan studie en werk als redenen domineren vanaf een afstand van 35 kilometer (Feijten en Visser, 2005).

Bij interregionale verhuizingen gebaseerd op carrièremotieven is de werkgelegenheid die vanuit een bepaalde woonplaats binnen afzienbare tijd bereikt kan worden van belang. Het aantal banen binnen een acceptabele reisafstand is het grootst in de Randstad en het kleinst aan de randen van Nederland en de noordelijke provincies. In de gebieden daartussenin is het aantal bereikbare banen groter dan in de periferie, maar kleiner dan in de Randstad (CBS, PBL en Wageningen UR, 2014). Die zogenoemde intermediaire zone (Drenth, 1990) beslaat grofweg de provincies Noord-Brabant, Flevoland en Overijssel en Gelderland minus de Achterhoek.

Het klassieke ruimtelijke patroon van verhuisbewegingen gedurende de levensloop – zeker voor hoogopgeleiden – is dat jongeren vanuit de regio waar zij zijn opgegroeid naar de stad trekken om te studeren en/of via goede carrièremogelijkheden zich daar sociaal-economisch opwerken. Vervolgens verlaten zij in de fase van gezinsvorming de stad weer en vestigen zich in een rustigere en ruimere woonomgeving. Dit patroon wordt door de Britse geograaf Fielding (1992) het roltrapeffect genoemd. In Nederland is aangetoond dat de universiteitsstad Groningen functioneert als roltrap voor Noord-Nederland (Latten et al., 2008).

Aan de verhuisdynamiek van en naar sommige steden lijkt echter in de laatste 15 jaar een verandering te zijn ontstaan in de zin dat gezinnen en mensen met hogere inkomens vaker in de steden blijven wonen (Boterman et al., 2010; Karsten, 2007; Karsten, 2014). Grote steden hebben de laatste jaren vooral een sterke aantrekkingskracht op vrouwen, terwijl jonge mannen oververtegenwoordigd zijn in de minder stedelijke regio's (CBS, 2015; Latten en Kooiman, 2011).

3. Data en methode

De gegevens zijn afkomstig uit het Stelsel van Sociaal-Statistische Bestanden (Bakker et al., 2014). Hiermee is het mogelijk om adresgegevens te combineren met persoonsgegevens. De onderzochte periode betreft 1 januari 1995 tot en met 1 januari 2015, waarbij voor ieder jaar afzonderlijk het peilmoment op 1 januari ligt. Aan een persoon wordt een verhuizing in een bepaald jaar toegekend indien hij of zij op 1 januari van jaar t een ander adres heeft dan op 1 januari van jaar $t-1$. Als het nieuwe adres binnen hetzelfde COROP-gebied plaatsvindt, is sprake van een intraregionale verhuizing (residentiële mobiliteit). Bij interregionale migratie ligt het nieuwe adres in een ander COROP-gebied dan het oude adres. Bij het berekenen van het percentage van de bevolking dat in een bepaald jaar (intraregionaal of interregionaal) verhuist, geldt als noemer het aantal mensen dat op beide peilmomenten in Nederland woonde. Het percentage interregionale verhuizers geeft aldus aan welk deel

van de mensen die gedurende het gehele jaar in Nederland woonden, in dat jaar naar een andere Nederlandse regio is verhuisd. Door deze methode worden mensen die tussentijds geboren worden, overlijden, immigreren of emigreren niet in de analyses meegenomen. Per leeftijdsgroep wordt de kans op interregionale migratie op identieke wijze berekend, maar dan door in de teller en de noemer alleen mensen van die leeftijd(sgroep) te selecteren.

De analyses worden om twee redenen uitgevoerd op COROP-gebieden en niet op gemeenten. Ten eerste komen regio's beter dan gemeenten overeen met de 'daily activity space' (Hooimeijer en Van der Knaap, 1994) van mensen: de ruimte waarbinnen zij wonen, werken, winkelen en recreëren. Ten tweede zijn ontwikkelingen van bevolkingsgroei en -krimp op regioniveau minder afhankelijk van beleidskeuzes met betrekking tot woningbouw dan op het niveau van gemeenten. De grenzen van 1 januari 2015 zijn teruggelegd naar het verleden waardoor de COROP-gebieden vergelijkbaar in de tijd zijn.

Er wordt niet expliciet naar migratiemotieven als werk of opleiding gekeken, maar alleen naar leeftijd en geslacht omdat deze variabelen bepalend zijn voor de demografische ontwikkeling van regio's. De aandacht gaat vooral uit naar de meest mobiele groep, de 18- tot 29-jarigen: de fase waarin mensen over langere afstand verhuizen om te gaan studeren of voor een eerste baan.

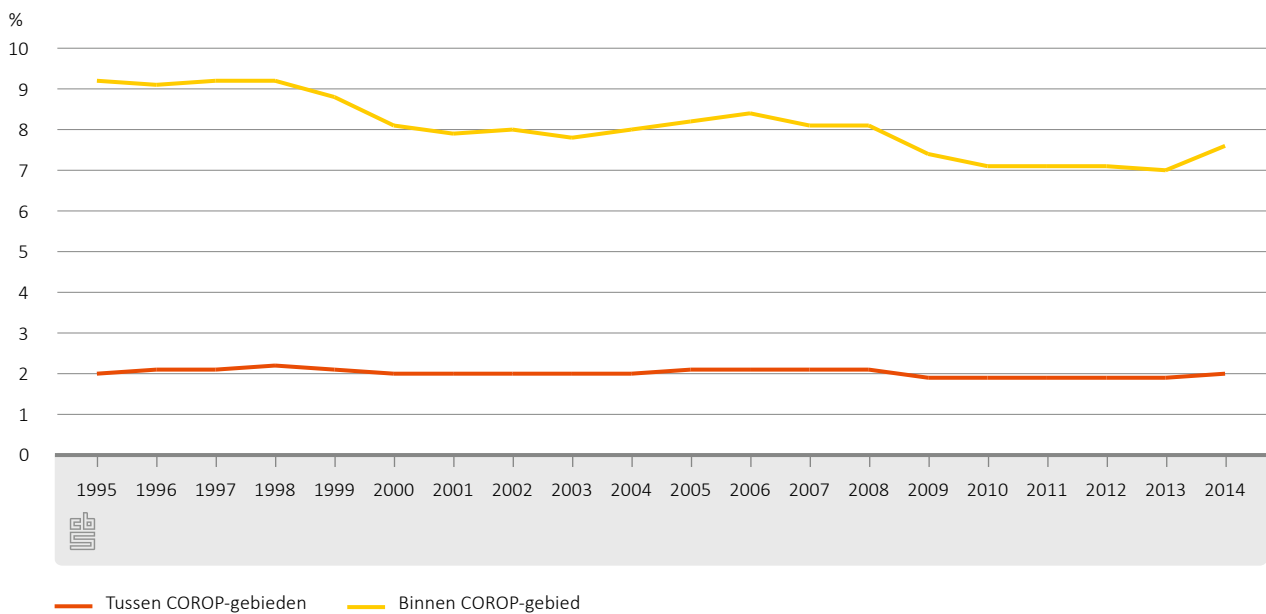
4. Uitkomsten

4.1 Interregionale mobiliteit van jongvolwassenen stijgt

Het percentage mensen dat verhuist schommelt van jaar op jaar en hangt af van de woningmarkt. Er verhuizen doorgaans wat meer mensen als het economisch beter gaat en wat minder mensen gedurende een laagconjunctuur. Naast die conjuncturele schommelingen is in de afgelopen twintig jaar sprake geweest van een afnemende trend in de ruimtelijke mobiliteit. Tot 1999 verhuisde jaarlijks nog meer dan 11 procent van de bevolking en sinds 2010 is dat ongeveer 9 procent. Deels wordt deze daling veroorzaakt door de vergrijzing: het aandeel ouderen onder de bevolking is in deze periode toegenomen en de verhuiskans neemt na de leeftijd van 25 jaar sterk af.

De dalende trend en conjuncturele schommelingen in de verhuismobiliteit zijn grotendeels het gevolg van de ontwikkelingen in het percentage van de mensen dat binnen de eigen regio verhuist. Het aandeel van de mensen dat over regiogrenzen heen verhuist, bleef namelijk in dezelfde periode (1995–2014) nagenoeg constant, op 2 procent. De laagste waarde werd gemeten in 2010 (1,8 procent), de hoogste in 1998 (2,3 procent), maar die schommelingen zijn erg gering en er is bovendien geen sprake van een trend. In 2014 lag het percentage mensen dat over regiogrenzen verhuisde (2 procent) weer bijna op het niveau van 1995 (2,1 procent). Mensen in Nederland verhuizen tegenwoordig dus wat minder over korte afstand dan twintig jaar geleden, terwijl het aandeel verhuizers over langere afstand gelijk is gebleven.

4.1.1 Percentage van bevolking dat binnen een bepaald jaar verhuist, binnen en tussen COROP-gebieden

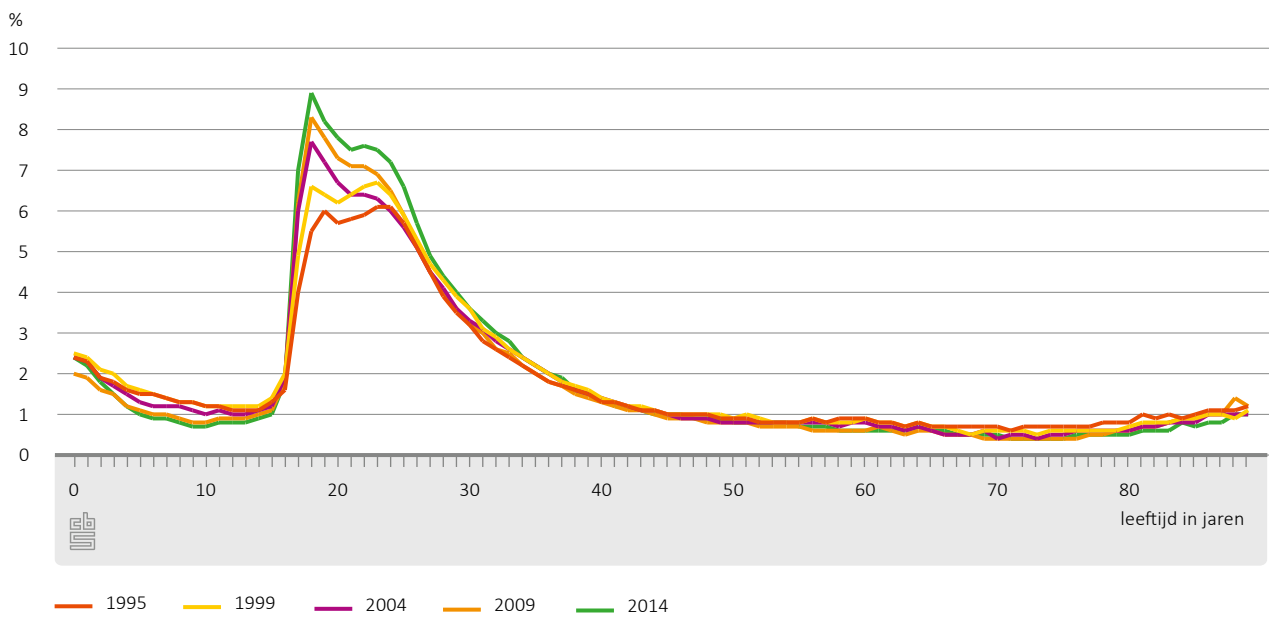

In figuur 4.1.2 is de kans dat mensen over regiogrenzen heen verhuizen voor vier verschillende jaren weergegeven naar leeftijd. De vorm van deze curves komt sterk overeen met die in andere landen binnen en buiten Europa (Dennett en Stillwell, 2010), met de grootste kans op interregionale migratie onder jongvolwassenen tussen grofweg 18 en 26 jaar. Het gaat dan vooral om alleenstaanden.

Toch heeft zich een duidelijke verschuiving voorgedaan in de afgelopen twintig jaar. De piek onder jongvolwassenen is sinds 1995 iedere vijf jaar hoger geworden. Dat betekent dat een steeds groter deel van de jongvolwassenen over regiogrenzen heen verhuist. In 1995 verhuisde nog 5,5 procent van de 19-jarigen naar een andere Nederlandse regio, in 2014 was dit bijna 9 procent. Dit is de leeftijd waarop veel jongeren aan een studie beginnen. Een deel van hen verhuist daarbij naar een universiteitsstad buiten de eigen regio. De toename van de ruimtelijke mobiliteit onder deze leeftijdsgroep is in lijn met de sterk gestegen deelname aan het hoger onderwijs in dezelfde periode. De ruimtelijke mobiliteit nam in deze periode toe voor mensen tussen de 18 en 19 jaar en halverwege de twintig. Mensen die ouder zijn dan 27 zijn ruimtelijk niet mobieler geworden. Mensen boven de vijftig verhuisden in 2014 zelfs iets minder over regiogrenzen dan in 1995. Hetzelfde geldt voor gezinnen met kinderen tot 17 jaar. Ook in deze groep is de kans op interregionale migratie in de afgelopen twintig jaar licht afgenomen. Het feit dat jongvolwassenen steeds vaker naar een andere regio verhuizen en dat mensen boven de dertig net zo mobiel of honkvaster zijn dan twintig jaar geleden, zorgt ervoor dat de groep interregionale verhuizers voor een steeds groter deel wordt gevormd door jongeren. In 2015 was al meer dan de helft (52 procent) van de groep die over regiogrenzen heen verhuist, tussen 18 en 29 jaar oud.

Het aandeel van de totale bevolking dat interregionaal verhuist, is tussen 1995 en 2015 constant gebleven, ondanks de flink gestegen ruimtelijke mobiliteit onder jongvolwassenen. Dit komt niet alleen door de licht gedaalde kans van 50-plussers en kinderen tot 17 jaar om over regiogrenzen te verhuizen. Hier speelt ook de vergrijzing van de bevolking een rol. De groep ouderen wordt naar verhouding steeds groter en ouderen verhuizen minder over lange afstand dan jongeren.

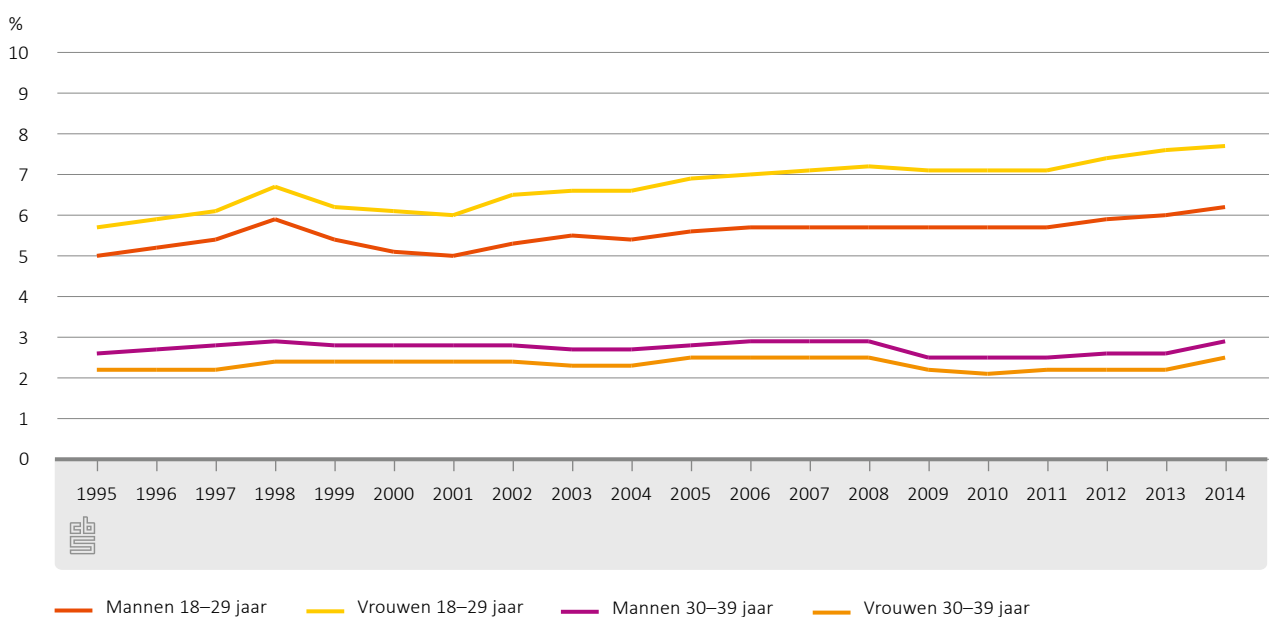
4.1.2 Percentage van bevolking dat in een bepaald jaar tussen COROP-gebieden verhuist, naar leeftijd

4.2 Jonge vrouwen domineren interregionale migratie

Mannen en vrouwen vertonen niet hetzelfde gedrag als het gaat om verhuizen over langere afstand. Jaarlijks verhuizen er ongeveer evenveel mannen als vrouwen over regiogrenzen heen, maar de verdeling naar leeftijd is anders. Onder jongvolwassenen (18–29 jaar) verhuizen vrouwen vaker naar een andere regio dan mannen. Dat verschil is in de afgelopen

4.2.1 Percentage van 18–39-jarigen dat in een bepaald jaar tussen COROP-gebieden verhuist, naar geslacht en leeftijd

twintig jaar wat groter geworden. In 2014 verhuisde bijna 8 procent van de 18–29-jarige vrouwen naar een andere Nederlandse regio tegenover ruim 6 procent van de mannelijke leeftijdsgenoten. Deze trend sluit aan bij de ontwikkeling dat steeds meer vrouwen een universitaire opleiding volgen. Jonge vrouwen zijn inmiddels vaker hoogopgeleid dan jonge mannen (CBS, 2016).

Als dertiger zijn mannen wat mobieler dan vrouwen. Dit is voor veel mensen de levensfase waarin gezinsvorming plaatsvindt. Ook tussen de 40 en de 65 jaar, grofweg overeenkomend met het tweede deel van de arbeidsloopbaan, verhuizen mannen iets vaker dan vrouwen over regiogrenzen. In deze levensfase zijn de verschillen tussen mannen en vrouwen klein en bovendien komt verhuizen over langere afstand vanaf de leeftijd van 40 jaar beduidend minder vaak voor.

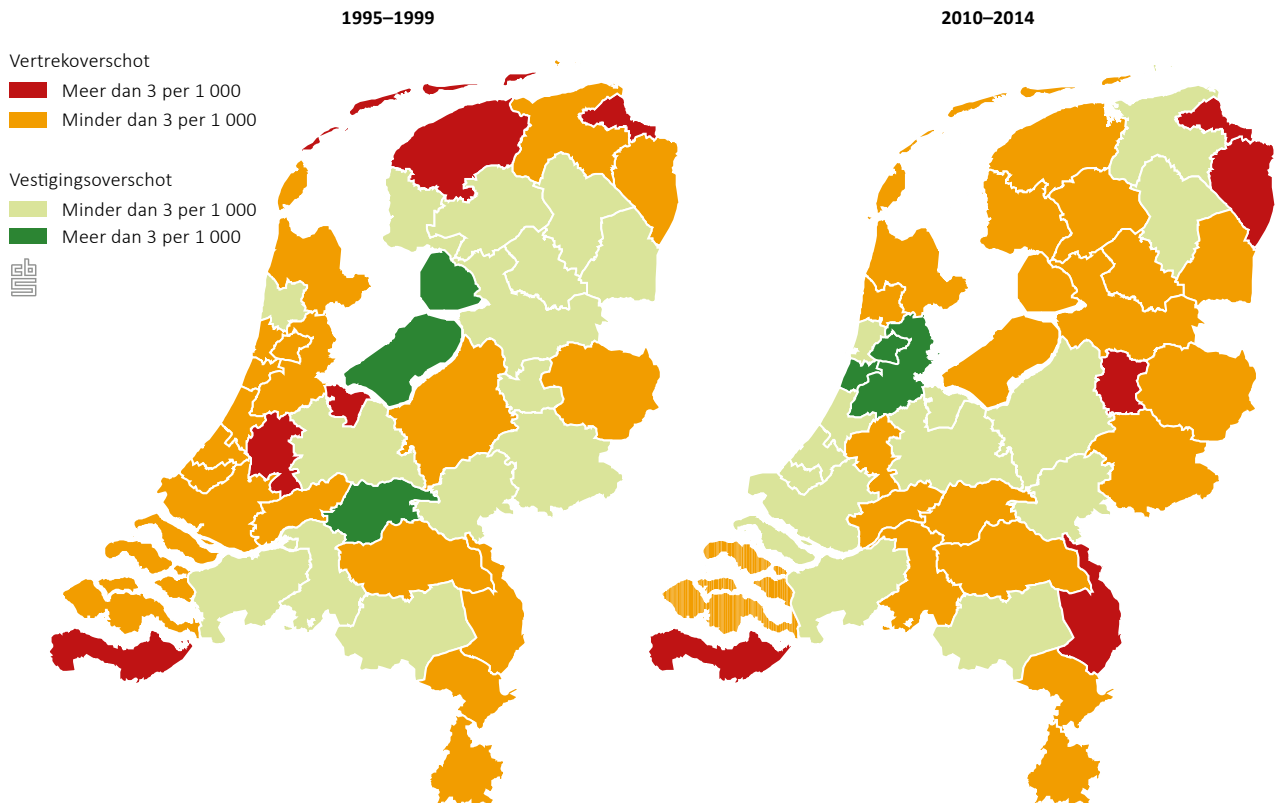
Kortom, jongeren en vooral jonge vrouwen zijn steeds bepalender voor de interregionale migratie en daarmee voor de ruimtelijke herverdeling van de bevolking over Nederland. Het gevolg hiervan is dat interregionale migratie steeds belangrijker wordt voor de leeftijdsopbouw van regionale bevolkingen. Dat mensen boven de dertig eerder minder dan meer verhuizen over langere afstand kan te maken hebben met het feit dat de arbeidsdeelname van vrouwen sterk is gestegen (CBS, 2014). Hierdoor zijn er steeds meer huishoudens waarin beide partners werken en waarin bij een verhuisbeslissing rekening moet worden gehouden met de locatie van twee banen (De Meester et al., 2007). In het vervolg wordt ingegaan op de ruimtelijke patronen van interregionale migratie tussen 1995 en 2015.

4.3 Binnenlands migratiepatroon: trek naar stedelijke regio's steeds omvangrijker

In de afgelopen twintig jaar hebben zich verschuivingen voorgedaan in de richting van de binnenlandse migratiestromen. Aanvankelijk verloren de grote steden en grote delen van de Randstad inwoners als gevolg van binnenlandse migratie aan regio's buiten de Randstad. Dat patroon is in vrij korte tijd veranderd. De laatste tien jaar winnen de grote steden en de Randstad als geheel juist inwoners door binnenlandse migratie.

In de jaren '90 gingen de dominante binnenlandse verhuisstromen vanuit de grote steden naar de gebieden erbuiten. In de vijf jaar voor de eeuwwisseling hadden drie van de vier grootstedelijke regio's nog een binnenlands vertrekoverschot. Alleen de regio Utrecht, overeenkomend met de provincie Utrecht, had een positief saldo. Ook veel gebieden rondom de grootstedelijke regio's hadden een binnenlands vertrekoverschot. Voorbeelden hiervan zijn de regio rond Haarlem, IJmond, het Gooi en de Vechtstreek, Leiden en de Bollenstreek en het gebied ten oosten van Groot-Rijnmond. Ook uit de regio met de stad Groningen en die van Arnhem/Nijmegen vertrokken meer mensen dan zich er vestigden. In veel regio's die buiten de Randstad liggen, kwamen destijds juist meer mensen uit andere Nederlandse regio's dan dat er vertrokken. Ook aan de randen van Nederland, vooral in het noorden en oosten, hadden veel regio's positieve binnenlandse migratiesaldi. Dit gold voor flinke delen van Friesland en Drenthe, voor Overijssel en voor de Achterhoek. Maar ook Oost-Groningen, een regio die nu jaarlijks per saldo mensen ziet vertrekken, had in de jaren '90 nog enkele jaren lichte vestigingsoverschotten. De grote trekpleister was Flevoland waar zich tot 2000 jaarlijks gemiddeld meer dan 25 mensen per duizend inwoners vestigden vanuit elders in Nederland.

4.3.1 Binnenlands migratiesaldo per COROP-gebied

Vanaf het begin van de jaren 2000 is dit patroon langzaam maar zeker omgeslagen. Het nieuwe patroon is het best te omschrijven als verstedelijking: zowel een trek naar de Randstad als een trek naar de grotere steden buiten de Randstad, vooral die met een universiteit. Sinds de eeuwwisseling zijn het juist de grootstedelijke regio's en veel andere Randstedelijke gebieden die per saldo mensen trekken uit andere regio's. Groot-Amsterdam had tot 2003 te maken met een binnenlands vertrekoverschot. Sindsdien komen er echter ieder jaar meer mensen vanuit elders in Nederland naartoe dan dat er vanuit Groot-Amsterdam mensen naar andere regio's gaan. Sinds 2003 is dat binnenlandse vestigingsoverschot bovendien flink opgelopen. In deze regio zijn overigens ook de twee andere componenten van bevolkingsgroei – buitenlandse migratie en natuurlijke aanwas – positief. Ook in de regio's van Den Haag, Utrecht en Rotterdam is sprake van een positief binnenlands saldo, al is dat voor Rotterdam duidelijk geringer dan in de andere grootstedelijke regio's. De binnenlandse toestroom blijft echter niet beperkt tot de grote steden en de directe regio eromheen, maar slaat ook neer op andere delen van de Randstad die voorheen nog te maken hadden met een vertrekoverschot. De eerder beschreven omslag in Groot-Amsterdam vond ook plaats in bijvoorbeeld Het Gooi, de regio rond Haarlem en in mindere mate in Leiden en de Bollenstreek. Niet alleen deze grote delen van de Randstad kregen er sinds begin jaren 2000 per saldo inwoners bij als gevolg van binnenlandse verhuizingen, maar ook de stedelijke regio's buiten de Randstad zoals de regio rond de stad Groningen en de regio Arnhem/Nijmegen. Beide regio's hadden daarvoor een vertrekoverschot.

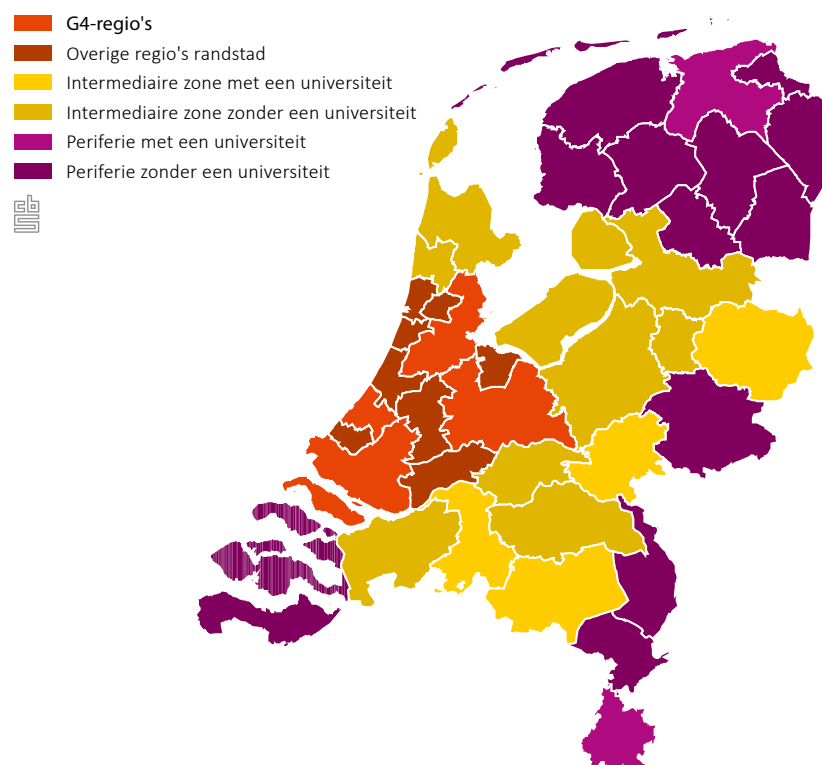
De trek naar de Randstad en naar de steden daarbuiten weerspiegelt zich in toenemende

vertrekoverschotten daarbuiten. De landelijke delen van de drie noordelijke provincies, de Achterhoek, het Rivierengebied, de Kop van Noord-Holland en het merendeel van Zeeland en Limburg kampen vanaf het begin van de jaren 2000 met het wegtrekken van bevolking naar elders in Nederland. Enkele gebieden hebben vanaf 1995 onafgebroken te maken met een negatief binnenlands migratiesaldo, al verschilt de sterkte van dit vertrekoverschot. Hiertoe behoren Delfzijl en omgeving, Noord-Friesland, Twente, Zuid-Limburg en oostelijke delen van Zuid-Holland, zoals het Groene Hart en de regio rond de Drechtsteden.

De meest spectaculaire omwenteling heeft zich in de afgelopen twee decennia voorgedaan in Flevoland. De instroom van nieuwe inwoners uit andere delen van Nederland is in die periode bijna gehalveerd en de uitstroom is er met bijna de helft toegenomen doordat kinderen van de gezinnen die zich ooit in Flevoland vestigden naar universiteitssteden als Amsterdam en Utrecht trekken, veelal om te gaan studeren. Het gevolg is dat de enorme vestigingsoverschotten van Flevoland sinds 2000 sterk zijn afgenomen en er vanaf 2009 zelfs groeiende vertrekoverschotten zijn.

In het vervolg wordt ingegaan op binnenlandse migratiepatronen van twintigers en dertigers. De veertig COROP-gebieden zijn, voortbordurend op Drenth (1990), aan de hand van de bereikbaarheid van banen en de aanwezigheid van universiteiten ingedeeld in zes categorieën: grootstedelijke regio's, overige regio's in de Randstad, regio's aan de randen van Nederland (met en zonder universiteit) en regio's in de zogenoemde intermediaire zone tussen Randstad en periferie (met en zonder universiteit). Deze zijn weergegeven in kaart 6. De Open Universiteit en theologische universiteiten zijn hierbij niet meegerekend.

4.3.2 COROP-gebieden in zes typen

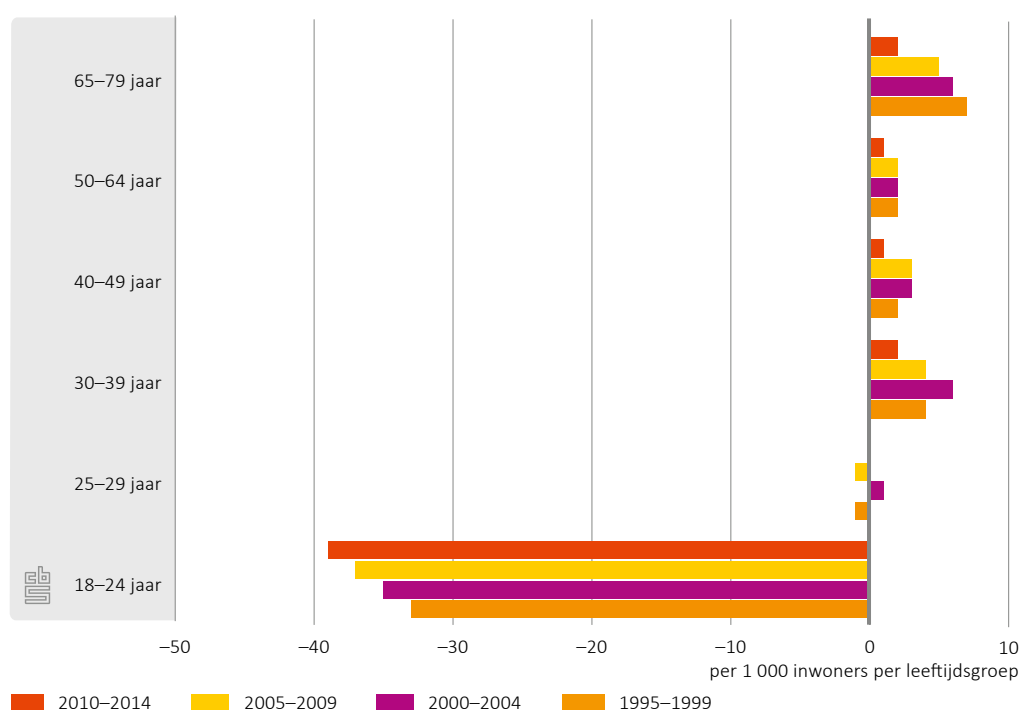
De ontwikkelingen in de verhuispatronen van twintigers en dertigers worden beschreven vanuit twee van de zes regiotypen: perifere regio's zonder universiteit en grootstedelijke regio's.¹⁾

4.4 Perifere regio's: meer jongeren trekken naar de steden en minder dertigers keren terug

Tot de categorie perifere regio's zonder universiteit behoren 13 van de 40 COROP-gebieden. Zonder uitzondering verliezen deze regio's momenteel per saldo 18–24-jarigen aan andere Nederlandse regio's. Mensen van 30 jaar of ouder trekken wat vaker naar perifere regio's zonder universiteit dan dat er vertrekken, maar deze positieve saldi compenseren het verlies aan twintigers niet.

De regio die in 2014 naar verhouding de meeste jongvolwassenen verloor, was Noord-Drenthe: meer dan 150 per duizend 18–24-jarigen verlieten de regio en er kwamen er slechts 70 voor terug. Per saldo verloor Noord-Drenthe in 2014 dus ruim 8 procent van de 18–24-jarigen. Gemiddeld verloren de perifere regio's zonder universiteit in 2014 per saldo ruim 4 procent van hun 18–24-jarigen aan andere regio's in Nederland. Bovendien is de uitstroom van jongeren uit de perifere regio's door de jaren heen langzaam maar zeker toegenomen. Tussen 1995 en 1999 verloren deze regio's gemiddeld jaarlijks 33 per duizend 18–24-jarige inwoners, in de afgelopen vijf jaar waren dat er 39 per duizend.

4.4.1 Binnenlands migratiesaldo van perifeer gelegen regio's zonder universiteit naar leeftijd, gemiddeld over vijf jaren

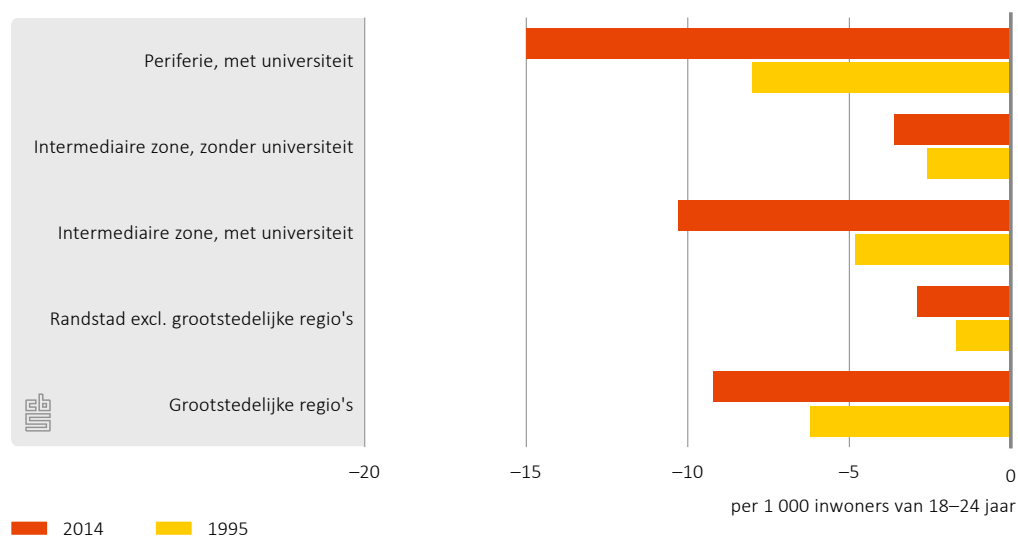
¹⁾ De cijfers van alle zes regiotypen staan in tabel 4.4.3. Cijfers van specifieke regio's kunnen bij de auteur worden opgevraagd.

De twee regio's in de periferie die wel een universiteit hebben vormen een uitzondering wat betreft de uitstroom van jongeren. Dit geldt vooral voor de regio overig Groningen, waaronder de stad en de universiteit van Groningen vallen. Deze regio wint jaarlijks per saldo gemiddeld bijna 60 nieuwe 18–24-jarigen op iedere duizend inwoners in die leeftijdsgroep die al in de regio woonden. Hiermee is de regio Overig Groningen naar verhouding tot het aantal inwoners de grootste trekker van 18–24-jarigen in Nederland. De regio Zuid-Limburg, waaronder Maastricht en diens universiteit vallen, wint per saldo geen 18–24-jarigen van elders in Nederland, maar verliest ze ook nauwelijks. De Universiteit Maastricht is met afstand de meest internationale universiteit van Nederland en trekt dus wel veel jongeren uit het buitenland.

De grotere ruimtelijke mobiliteit van jonge vrouwen ten opzichte van jonge mannen wordt weerspiegeld in het feit dat naar verhouding meer jonge vrouwen dan jonge mannen de perifere regio's zonder universiteit verlaten. Vooral de grote steden zijn in trek bij jonge vrouwen (CBS, 2015). In 2014 verloren deze regio's per saldo gemiddeld 47 per duizend vrouwen van 18–24 jaar tegenover 36 per duizend mannen van die leeftijdsgroep. Deze grotere uitstroom van vrouwen geldt voor vrijwel alle perifere regio's en speelde ook al aan het einde van de jaren '90. In de loop van de tijd is het verschil tussen het aandeel mannen en vrouwen dat de perifere regio's verlaat wel wat groter geworden. Het gevolg van de grotere uitstroom van jonge vrouwen uit perifere regio's zonder universiteit is dat deze regio's zonder uitzondering een overschot aan jonge mannen hebben. In enkele regio's zijn er slechts 85 vrouwen per 100 mannen in de leeftijdsgroep van 18–24 jaar.

Perifere regio's zonder universiteit lijken voor 18–24-jarigen de minst gewilde woonomgeving te zijn gezien het feit dat deze regio's jongvolwassenen verliezen aan alle vijf andere regiotypen. Het relatieve vertrekoverschot is naar al deze andere regiotypen bovendien toegenomen. Er vertrekken dus meer jongeren van 18–24 jaar naar alle andere regiotypen dan dat er leeftijdsgenoten van elders naar de perifere regio's trekken en dit verschil is door de jaren heen groter geworden.

4.4.2 Binnenlands migratiesaldo in een bepaald jaar van perifeer gelegen regio's zonder universiteit ten opzichte van andere regiotypen, 18–24-jarigen

De perifere regio's zonder universiteit verliezen de meeste jongeren aan de regio's aan de randen van Nederland met een universiteit: die van Groningen en Maastricht. In 1995 waren dit er per saldo nog 8 per duizend, inmiddels zijn dat er al bijna 15 per duizend. Vooral Groningen trekt veel studenten uit de rest van Noord-Nederland (Latten et al., 2008). Ook de regio's in de intermediaire zone met een universiteit en de regio's van de vier grote steden trekken veel en steeds meer jongeren uit de regio's aan de randen van Nederland.

Bij de groep 25–29-jarigen spelen studiemotieven een minder nadrukkelijke rol in de beslissing om naar een andere regio te verhuizen en zal migratie ten behoeve van een nieuwe of eerste baan belangrijker zijn. In vergelijking met de 18–24-jarigen hebben eind-twentigers een lagere ruimtelijke mobiliteit en daardoor gaat het doorgaans om geringere vestigings- of vertrekoverschotten. Jaarlijks vestigen zich ongeveer even veel 25–29-jarigen in de perifere regio's zonder universiteit als er vertrekken. Deze regio's trokken in 2014 per saldo 2,6 per duizend 25–29-jarigen vanuit de regio's van Groningen en Maastricht (Zuid-Limburg). Dat zijn er iets meer dan in 1995. Daarmee is het toegenomen verlies van 18–24-jarigen echter verre van gecompenseerd. Uit de perifere regio's zonder universiteit vertrekken ook meer 25–29-jarigen naar de grootstedelijke regio's dan in 1995 het geval was. Inmiddels zijn dat er meer dan 3 per duizend.

Dertigers zijn ruimtelijk weer minder mobiel dan 25–29-jarigen. Dit is een leeftijdsgroep waarin gezinsvorming belangrijk is. Van oudsher ging dat gepaard met een trek vanuit de stad naar een rustiger woonomgeving met meer ruimte, maar dat beeld is wat veranderd. In vergelijking met 1995 trekken de perifere regio's wat meer dertigers uit nabijgelegen regio's met een universiteit, maar juist minder uit de grootstedelijke regio's in de Randstad. Ten opzichte van de overige regio's in de Randstad is er zelfs een klein verlies in 2014.

4.4.3 Binnenlandse migratiesaldi tussen zes regiotypen

		Regiotype van bestemming					
		G4	Randstad excl. G4	Intermediaire zone met universiteit	Intermediaire zone zonder universiteit	Perifere zone met universiteit	Perifere zone zonder universiteit
1995	per 1 000 inwoners per leeftijdsgroep van regiotype van herkomst						
Regiotype van herkomst							
G4							
18–24 jaar		0,0	3,2	3,0	5,3	1,0	3,5
25–29 jaar		0,0	1,4	2,5	–1,6	2,9	0,7
30–39 jaar		0,0	–1,7	–0,4	–3,7	0,1	–0,9
Randstad excl. G4							
18–24 jaar		–6,5	0,0	1,0	1,5	0,1	1,9
25–29 jaar		–3,1	0,0	0,6	–3,2	1,1	–0,1
30–39 jaar		3,7	0,0	–0,3	–3,2	0,0	–0,9
Intermediaire zone met universiteit							
18–24 jaar		–5,2	–0,9	0,0	2,9	–0,7	4,6
25–29 jaar		–4,8	–0,5	0,0	–1,9	1,3	–0,8
30–39 jaar		0,8	0,3	0,0	–0,6	0,2	–0,8
Intermediaire zone zonder universiteit							
18–24 jaar		–6,9	–0,9	–2,2	0,0	–1,6	1,8
25–29 jaar		2,3	2,1	1,5	0,0	1,9	0,0
30–39 jaar		5,1	2,0	0,4	0,0	0,2	–0,3

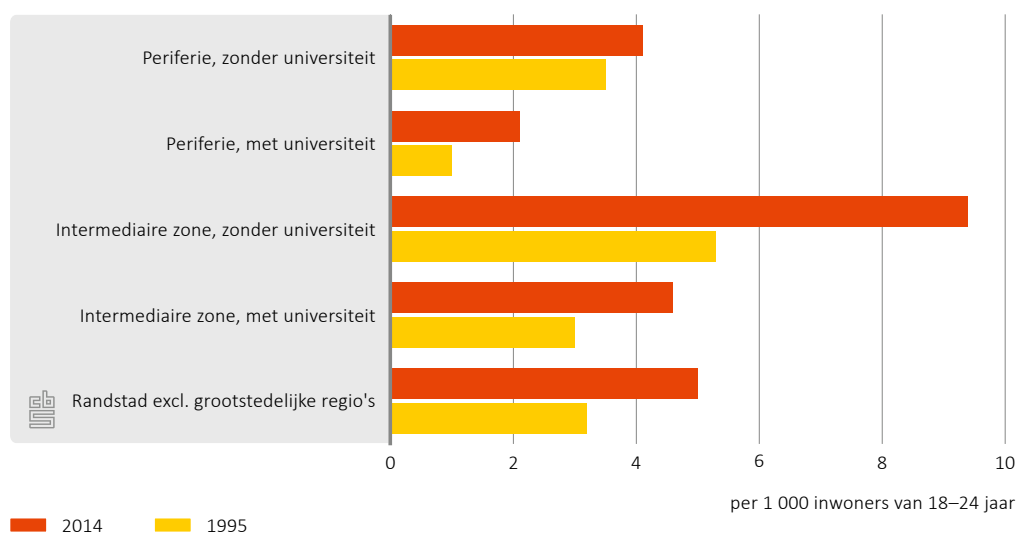
4.4.3 Binnenlandse migratiesaldi tussen zes regiotypen (slot)

Regiotype van bestemming						
	G4	Randstad excl. G4	Intermediaire zone met universiteit	Intermediaire zone zonder universiteit	Perifere zone met universiteit	Perifere zone zonder universiteit
per 1 000 inwoners per leeftijdsgroep van regiotype van herkomst						
Perifere zone met universiteit						
18–24 jaar	-4,1	-0,3	1,7	4,9	0,0	17,8
25–29 jaar	-13,5	-2,2	-3,2	-5,9	0,0	-4,5
30–39 jaar	-0,6	0,0	-0,5	-0,7	0,0	-2,4
Perifere zone zonder universiteit						
18–24 jaar	-6,2	-1,7	-4,8	-2,6	-8,0	0,0
25–29 jaar	-1,5	0,1	0,8	-0,1	2,0	0,0
30–39 jaar	1,6	0,8	0,8	0,5	1,0	0,0
2014						
Regiotype van herkomst						
G4						
18–24 jaar	0,0	5,0	4,6	9,4	2,1	4,1
25–29 jaar	0,0	3,1	3,5	2,2	3,2	1,2
30–39 jaar	0,0	-2,8	0,2	-1,0	0,2	-0,3
Randstad excl. G4						
18–24 jaar	-11,5	0,0	1,2	3,5	0,0	2,9
25–29 jaar	-8,3	0,0	0,5	0,0	0,8	0,2
30–39 jaar	7,2	0,0	-0,4	-0,4	0,1	0,1
Intermediaire zone met universiteit						
18–24 jaar	-8,7	-0,9	0,0	7,8	-0,1	8,6
25–29 jaar	-7,7	-0,4	0,0	-1,5	1,2	-0,6
30–39 jaar	-0,3	0,3	0,0	0,0	0,2	-0,2
Intermediaire zone zonder universiteit						
18–24 jaar	-13,4	-2,2	-5,9	0,0	-2,2	2,3
25–29 jaar	-3,6	0,0	1,1	0,0	1,2	0,4
30–39 jaar	1,6	0,3	0,0	0,0	0,2	-0,1
Perifere zone met universiteit						
18–24 jaar	-8,4	0,0	0,2	6,2	0,0	26,1
25–29 jaar	-17,3	-1,7	-2,9	-3,9	0,0	-5,4
30–39 jaar	-1,4	-0,3	-0,7	-0,9	0,0	-5,4
Perifere zone zonder universiteit						
18–24 jaar	-9,2	-2,9	-10,3	-3,6	-15,0	0,0
25–29 jaar	-3,2	-0,2	0,7	-0,7	2,6	0,0
30–39 jaar	0,6	-0,1	0,2	0,2	2,1	0,0

4.5 Grootstedelijke regio's: meer jongeren komen en vertrekkers blijven vaker in Randstad

De andere kant van het spectrum van binnenlandse migratiepatronen betreft de vier grootstedelijke regio's. Naar verhouding hebben deze vier regio's veel werkgelegenheid en instellingen voor hoger onderwijs. Zo hebben drie van de vier grote steden een universiteit, Amsterdam heeft er zelfs twee. Grote steden trokken altijd al veel jongeren aan, maar de aantrekkingskracht op 18–24-jarigen uit alle andere regiotypen is sinds 1995 flink toegenomen. De sterk toegenomen deelname aan hoger onderwijs zal hiermee te maken hebben. Per saldo komen de meeste jongeren uit regio's uit de intermediaire zone zonder universiteit. In 1995 waren dat er ruim 5 per duizend, in 2014 al ruim 9 per duizend.

4.5.1 Binnenlands migratiesaldo in een bepaald jaar van grootstedelijke regio's ten opzichte van andere regiotypen, 18-24-jarigen

De toestroom van jongeren naar de vier grootstedelijke regio's (G4-regio's) blijft echter niet beperkt tot de 18-24-jarigen. Ook de eind-twintigers komen meer en meer naar de grote steden, al is hun ruimtelijke mobiliteit geringer dan die van 18-24-jarigen. De trek naar de G4-regio's speelt onder 25-29-jarigen uit alle andere regiotypen. Bij eind-twintigers vormen de regio's met universiteit in de intermediaire zone en de periferie samen met de overige regio's in de Randstad het belangrijkste wingebied. Dat veel eind-twintigers vanuit buiten de Randstad gelegen regio's met een universiteit naar de G4-regio's trekken, wijst op het belang van carrièremogelijkheden in de steden die vooral aantrekkelijk zijn voor hoogopgeleiden.

Net als in 1995 hadden de G4-regio's in 2014 te maken met een vertrekoverschot van dertigers, al is het vertrek geringer geworden. Dit nam af van 6 per duizend aan het einde van de jaren '90 tot ongeveer 3 per duizend in de afgelopen vijf jaar. Bovendien is de bestemming van dertigers die de regio's van de G4 verlaten gewijzigd. De grote steden verliezen per saldo steeds minder dertigers aan regio's zonder universiteit in de intermediaire zone. In 1995 waren dat nog 3,7 dertigers per duizend, nu nog maar 1 per duizend. De grote steden verliezen daarentegen per saldo wel steeds meer dertigers aan de overige regio's binnen de Randstad. In 2014 waren dat er 2,7 per duizend.

De grootstedelijke regio's trekken dus steeds meer 18-24-jarigen en steeds meer 25-29-jarigen uit alle delen van het land. Het aantal dertigers dat de grote steden verliezen aan andere Nederlandse regio's is afgenomen en bovendien blijven meer dertigers wel binnen de Randstad. Onder de regio's die in de afgelopen tien jaar meer en meer dertigers trokken zijn de agglomeratie Haarlem, het Gooi- en Vechtstreek en IJmond. Het betreft dus vooral de noordvleugel van de Randstad. Buiten de Randstad trekt de regio Noord-Drenthe relatief veel dertigers aan. Deze regio verliest naar verhouding erg veel jongeren die gaan studeren aan Groningen en krijgt er veel dertigers voor terug.

5. Conclusie

De vergrijzing van de bevolking van Nederland kent regionaal verschillende snelheden. In de afgelopen twintig jaar is de bevolking aan de randen van Nederland aanzienlijk sneller vergrijsd dan die in de Randstad en in stedelijk gebied daarbuiten. Een drijvende kracht achter dit ruimtelijke patroon wordt gevormd door interregionale verhuizingen binnen Nederland. Ten eerste wordt de groep interregionale verhuizers voor een steeds groter deel gevormd door jongvolwassenen, onder wie veel vrouwen die de levensfase van gezinsvorming nog voor zich hebben. Anders dan in de Verenigde Staten (Cooke, 2011) daalt de totale interregionale mobiliteit daardoor in Nederland niet. Ten tweede zijn deze interregionale verhuisstromen in vergelijking met twintig jaar geleden meer gericht op stedelijk gebied en op de Randstad. De interactie tussen de perifere regio's zonder universiteit en de grootstedelijke regio's is aanmerkelijk gewijzigd in de afgelopen twintig jaar. Steeds meer 18–24-jarigen trekken naar de grootstedelijke regio's en steeds minder 25–29-jarigen en dertigers keren terug. Het toegenomen aandeel jongvolwassenen dat naar de regio's met een universiteit verhuist, hangt samen met de sterk gestegen deelname aan het hoger onderwijs. In Nederland is bijna driekwart van de universitaire studenten uitwonend (Van Hulle, 2015). In het studiejaar 2014/2015 stonden er ruim 250 duizend mensen ingeschreven aan een universiteit tegenover ruim 175 duizend in 1995/1996. Dit nam onder vrouwen sterker toe dan onder mannen, met als gevolg dat het aantal vrouwen op universiteiten inmiddels het aantal mannelijke studenten overtreft (CBS Statline). Dit is in lijn met de grotere ruimtelijke mobiliteit van vrouwen onder 18–24-jarigen.

De groei van stedelijk gebied is een verschijnsel dat zich momenteel ook in veel andere landen voordoet. Een belangrijke reden hiervoor is, naast de sterk gestegen deelname aan het hoger onderwijs, het toegenomen belang van de dienstensector die zich voornamelijk in steden concentreert (Glaeser, 2011; Storper en Manville, 2006; Storper en Scott, 2009). Een andere reden is het toegenomen aandeel gezinnen waarin beide partners werken en dus beiden een geschikte baan binnen acceptabele reisafstand moeten kunnen vinden (De Meester et al., 2007). De uitstroom van dertigers uit de grootstedelijke regio's blijft dan ook voor een steeds groter deel binnen de Randstad.

De keerzijde is dat de perifere gebieden, vooral die zonder universiteit, steeds meer jongeren verliezen, terwijl zij na hun studie vaak niet terugkeren. Het aandeel jongvolwassenen neemt daardoor direct af en het indirecte gevolg is dat, ook bij een gelijk blijvende vruchtbaarheid, het aantal geboren kinderen per duizend inwoners afneemt.

Literatuur

Bakker, B.F.M., J. van Rooijen en L. van Toor, 2014, The system of social statistical datasets of Statistics Netherlands: An integral approach to the production of register-based social statistics, *Journal of the International Association for Official Statistics*, 1–14.

Boterman, W.R., Karsten, L. en S. Musterd, 2010, Gentrifiers settling down? Patterns and trends of residential location of middle-class families in Amsterdam, *Housing Studies*, 25, 693–714.

Boyle P., K. Halfacree en V. Robinson, 1998, *Exploring contemporary migration*, Harrow: Addison Wesley Longman Ltd.

CBS, PBL, Wageningen UR, 2014, Nabijheid wonen en werken, 2000-2012 (indicator 2134, versie 02, 10 september 2014), www.compendiumvoordeleefomgeving.nl, CBS, Den Haag; Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag/Bilthoven en Wageningen UR, Wageningen.

Cooke, T.J., 2011, It is not just the economy: declining migration and the rise of secular rootedness, *Population, Space and Place*, 17, 193–203.

Das M. en H. de Feijter, 2009, Wie komen en wie gaan?, In: Latten, J. en S. Musterd (red.), *De nieuwe groei heet krimp: een perspectief voor Parkstad Limburg*, Den Haag: Nicis Institute, 57-70.

CBS, 2014, Deelname van vrouwen aan de arbeidsmarkt stabiliseert na jaren van stijging, CBS-nieuwsbericht, 16 december 2014, Online: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2014/51/deelname-van-vrouwen-aan-de-arbeidsmarkt-stabiliseert-na-jaren-van-stijging>.

CBS, 2015, Stad in trek bij vrouwen, CBS-nieuwsbericht, 6 februari 2015, Online: <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/bevolking/publicaties/artikelen/archief/2015/stad-in-trek-bij-vrouwen>.

CBS, 2016, Jonge vrouwen vaker hoogopgeleid dan jonge mannen, CBS-nieuwsbericht, 8 maart 2016, Online: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/10/jonge-vrouwen-vaker-hoogopgeleid-dan-jonge-mannen>.

Dennett, A. en J. Stillwell, 2010, Internal migration patterns by age and sex at the start of the 21st century, in: J. Stillwell, O. Duke-Williams and A. Dennett (red.), *Technologies for migration and commuting analysis: spatial interaction data applications*, Hershey, PA: IGI Global, 153–174.

Drenth, D., 1990, De informatica-sector in Nederland tussen rijp en groen: een ruimtelijk-economische analyse, *Nederlandse Geografische Studies* 108, Radboud Universiteit Nijmegen.

Duin, C. van en L. Stoeldraijer, 2014, Bevolkingsprognose 2014–2060: groei door migratie, *Bevolkingstrends*, december 2014, CBS: Den Haag/Heerlen.

Eurostat, 2015, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Population_structure_and_ageing, geraadpleegd op 2 november 2015.

Feijten, P. en P. Visser, 2005, Binnenlandse migratie: verhuismotieven en verhuisafstand. *Bevolkingstrends*, 2e kwartaal, 75–81.

Fielding A.J., 1992, Migration and social mobility: south-east England as an escalator region, *Regional Studies*, 26(1), 1–15.

Fielding, A.J., 2012, Migration in Britain: paradoxes of the present, prospects for the future, Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

Garssen, J., 2011, Demografie van de vergrijzing, CBS: Den Haag/Heerlen.

Glaeser, E.L., 2011, Triumph of the city. How our greatest invention makes us richer, smarter, greener, healthier and happier, Pan Macmillan: London.

Hooimeijer, P. en G.A. van der Knaap, 1994, From flows of people to networks of behaviour, in: P. Hooimeijer, G.A. van der Knaap, J. van Weesep en R.I. Woods, Population dynamics in Europe, 177–185. KNAG, Utrecht.

Hulle, R. van, 2015, Landelijke monitor studentenhuysvesting, ABF Research: Delft, uitgevoerd in opdracht van Kences.

Karsten, L., 2007, Housing as a way of life: towards an understanding of middle-class families' preferences for an urban residential location, *Housing Studies*, 22 (1), 83–98.

Karsten, L., 2014, From Yuppies to Yupps: family gentrifiers consuming spaces and re-inventing cities, *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 105 (2), 175–188.

Latten, J., K. Chkalova en M. Das, 2008, De stad Groningen als roltrap van het Noorden, *Bevolkingstrends* 56 (2), 52–59.

Latten, J.J. en N. Kooiman, 2011, Aantrekkingskracht van regio's en demografische gevolgen, *Bevolkingstrends*, 2e kwartaal 2011, CBS: Den Haag/Heerlen.

Meester, E. de, C.H. Mulder en J.C. Droogleever Fortuijn, 2007, Time spent in paid work by women and men in urban and less urban contexts in the Netherlands, *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 98, 585-602.

Mulder, C.H., 1993, Migration dynamics: a life course approach, Thesis Publishers: Amsterdam.

Storper, M. en M. Manville, 2006, Behavior, preferences and cities: urban theory and urban resurgence, *Urban Studies* 43 (8), 1247–1274.

Storper M, en A.J., 2009, Rethinking human capital, creativity and urban growth, *Journal of Economic Geography*, 9, 147–167.

Verklaring van tekens

Niets (blanco)	Een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
.	Het cijfer is onbekend, onvoldoende betrouwbaar of geheim
*	Voorlopige cijfers
**	Nader voorlopige cijfers
2015–2016	2015 tot en met 2016
2015/2016	Het gemiddelde over de jaren 2015 tot en met 2016
2015/'16	Oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2015 en eindigend in 2016
2013/'14–2015/'16	Oogstjaar, boekjaar, enz., 2013/'14 tot en met 2015/'16

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Prepress

CCN Creatie, Den Haag

Ontwerp

Edenspiekermann

Inlichtingen

Tel. 088 570 7070
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire, 2016.
Verveelvoudigen is toegestaan, mits CBS als bron wordt vermeld.